

Трвења око узрока избијања Првог светског рата некако су „поклопљена” експлозивним догађајима који су ове године погодили свет. Ипак, с времена на време дође до искакања неког става који запрепасти јавност, а нешто слично се пре неколико дана догодило на панел дискусији у вашингтонском Центру „Вудро Вилсон”. Учесници Скот Берг, биограф Вудроа Вилсона и добитник Пулицерове награде, Шон Мекмикин историчар и аутор књиге „Јул 1914 – Одбројавање до рата” и Кати Мартон, новинарка и удовица америчког дипломате Ричарда Холбрука, изнели су прилично контроверзна запажања о томе кога треба кривити за избијање Великог рата.

Необичним паралелама и непримерено оштрим тоном ипак се истакла Кати Мартон која је као главне кривце за закланицу која је однела милионе живота означила Србе и Србију. „О чему су мислили? Лекције којима нас је катастрофа научила” био је службени назив дискусије који је учеснике требало да усмери на коментарисање нивоа свести који су светски лидери имали пре уласка у рат 1914.

Најпре се оградивши како упркос свом мађарском пореклу не иступа са позиције „аустроугарског шовинисте”, Мартонова у потпуности амнестира велике силе и кривца за Први светски рат тражи у Београду.

„Франц Фердинанд је убијен у терористичкој мисији која је планирана и за коју су терористи обучени у Београду. Обучио их је човек по имену Никола Пашић, некрунисани краљ Србије.”

На оптужбе на Пашићев рачун ускочио је да исправи грешку историчар Шон Мекмикин подсетивши на Драгутина Димитријевића Аписа. Мартонова је његову сугестију одбацила јер се у целом случају, каже, „помиње толико имена да би се само дошло до забуне ако се на томе буде инсистирало”.

Непрецизност и произвољност чак и када се износе крупне оптужбе нису ретка појава у раду ове новинарке, макар када пише или говори о балканским приликама. На истом фону је крајем прошле године у ауторском тексту у „Њујорк тајмсу” упозорила на опасност која прети Босни и Херцеговини и позвала САД да се активније укључе у решавање локалних проблема. Њено јављање обилује стереотипима о ексклузивности српске кривице за крвави распад бивше државе, а на истој адреси тражи и кривца за тренутну дезоријентисаност БиХ.

Говорећи о нараслом национализму као потенцијалном фитиљу за неки нови пожар, Мартонова хируршки прецизно амнестира политичаре из Федерације БиХ, док код политичара из Републике Српске препознаје „ратни наратив”.

Урадак Кати Мартон је изазвао реакције читалаца, а „Њујорк тајмсу” је писао и Андреа Челино, некадашњи функционер ОЕБС-а у Сарајеву, данас ангажован у Украјини. Он указује да Холбрукова удовица, осим нетачних сарајевских топонима, читаоцима угледног дневника нуди искривљену слику која није утемељена у реалности.

Кати Мартон међутим не одступа од својих ставова па ће тако на директно питање модератора у Центру „Вудро Вилсон” кога треба највише кривити за почетак Првог светског рата као из топа одговорити да би она кривца тражила у Београду.

„Експанзионистичка српска кампања која полаже право на све територије где има Срба била је окидач за оно што је довело до катастрофе”, поручила је Мартонова и додала: „Други узрочник су Руси, не Немци”.

Осврћући се на досад преовлађујући наратив по којем ни Срби ни Руси ипак нису кривци за Велики рат, она указује да је за протеклих сто година на видело изашло много докумената који су раније прикривани, тако да сада имамо довољно материјала да више кривимо Русе и Србе него Немце.

Учесници ове дебате углавном говоре подругљивим тоном, поготово када Мекмикин препричава последњи дан у животу аустроугарског престолонаследника, а дискусију често прекида смех. Свако помињање Срба је по правилу у негативном контексту, што не наилази на неодобравање ни код једног учесника. Посебно је фарсично када Шон

Мекмикин наглашава да су „од седам убица, шесторица били српске националности”, уз опаску да је и тај један муслиман ту само да завара траг. Нема ни речи о југословенству Младе Босне, а у поступке њених чланова учитава се савремена политичка коректност. Један је дискусант тврдио да Великог рата не би ни било, да је Аустроугарска имала дипломату какав је Ричард Холбрук, „који би их све натерао да заједно седну и договоре се“.

Са свим непрецизностима и нетачним подацима који су изнети, дискусија у елитном вашингтонском институту много је више личила на шараду него на расправу достојну његове репутације.

Драган Вукотић

(Политика)